

запитання "Чим тобі найбільше подобається займатися в школі?" відповідають, що, перш за все, гратися, малювати, розв'язувати цікаві завдання з математики (62,1%). 24,5% учнів першого класу, які брали участь в опитуванні, не люблять читати. Другокласники також надають перевагу ігровим видам роботи, їх цікавить розв'язування прикладів, задач. Близько 15% опитаних учнів відповіли, що в школі їм найбільше подобається вчитися. Більшість школярів другого класу нецікавими вважають завдання не безпосередньо пов'язані з процесом навчання, а виконанням обов'язків чергового, дотримання режимних моментів (54,6%).

Учням 3-4 класів подобається виконувати різні види робіт пов'язаних з навчанням: і розв'язувати завдання з математики, і робити вправи з рідної мови, англійської, вивчати про природу, читати (76,8%). За ігрові заняття висловилися лише 9,03% учнів даних класів. Найбільш не привабливим видом роботи учні вважають виконання домашніх завдань (47,6%).

Улюбленим уроком для 63,9% опитаних учнів 1-4 класів є математика значний відсоток школярів найцікавішим уроком обирають художню працю, фізичне виховання, англійську мову та читання. Найменш приваблює дітей урок рідної мови (8,4%).

У 3-4 класах можна прослідкувати таку особливість, що більшість учнів вважають цікавими для себе ті навчальні предмети, з які у них кращі оцінки. При цьому, відмінники обирають урок математики, а слабо встигаючі учні – фізичне виховання.

Школярі молодшого шкільного віку як легко захоплюються тим чи іншим видом роботи, так само легко і перестають ним цікавитися. За результатами нашого опитування 73,2% першокласників, 65,1% другокласників, 57% учнів третього та 45,2% четвертого класів змінюють гурток щонайменше три рази. Для вчителя дуже важливо пробудити навчально-пізнавальний інтерес в учнів на кожному уроці і сприяти його поглибленню та стійкості.

Отже, за результатами дослідження провідне місце для учні молодшого шкільного віку займають зовнішні мотиви, що безпосередньо не пов'язані зі змістом і процесом учбової діяльності. З 1-4 клас для школярів характерна тенденція все більшого захоплення ними результатами учіння, його практичним значенням. Для вчителя завдання полягає у формуванні в учнів навчально-пізнавальних мотивів, які сприяють підвищенню їх успішності. Щодо оцінки, вона, перш за все, повинна стати для школярів стимулом для навчання, для досягнення вищих результатів, а не основною метою їх учбової діяльності. Аналізуючи результати дослідження, ми дійшли висновку, що, як правило, саме від педагогічної майстерності вчителя, його творчості залежить інтерес дітей молодшого шкільного віку до того чи іншого виду занять, а також і мотиваційні складові їх учбової діяльності.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Обучение. Оценка. Отметка. – М.:Знание, 1980. – 315с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч.посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Волинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – С.121-123
3. Возрастная и педагогическая психология / Под ред.М.В. Гамезов, М.В.Матюхиной. Т.С.Михальчик. – М.:Просвещение, 1984. – С.84-131
4. Волошина В.В. Мотиви, як психологічні детермінанти навчальної успішності молодших школярів // Психологія: Збірник наукових праць НПУ ім.М.П.Драгоманова – К.:Вид.НПУ ім. Драгоманова, 2001- Вип.13-С.266-273
5. Проблема формування мотивації у навчальній діяльності // Завуч. – 2004. – №5. – С.9-11
6. Святогорова М.В., Вачков І.В. Динамика мотивации учения и адаптации к школе в младшем школьном возрасте // Психологическая наука и образование. – 2000. – №3. – С.26-31

*Тетяна Тимош
наук. керівник – доц. М.М. Наумчук*

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ АУДІАТИВНИХ УМІНЬ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Одним з найважливіших завдань сучасної початкової школи є формування мовленнєвої особистості молодшого школяра. З огляду на значущість цього завдання у Державному стандарті початкової освіти і навчальній програмі з української мови для 1-4 класів визначено основну змістову лінію – комунікативну, яка передбачає розвиток усного й писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу на іншу особистість.

Відповідно до програми з рідної мови мовленнєвий розвиток молодших школярів необхідно забезпечити у процесі формування й удосконалення усних і писемних видів мовленнєвої

діяльності. Процес спілкування передбачає наявність у кожного із співрозмовників уміння сприймати й усвідомлювати пропоновану інформацію (на слух, якщо співрозмовник знаходиться поруч, і завдяки зоровому аналізатору, якщо він віддалений у просторі або часі).

У лінгводидактиці рецептивну діяльність, що являє собою одночасне слухове сприймання і розуміння цієї інформації, називають аудіюванням (Гудзик І., Ткаченко О., Хорошковська О., Потапова Т.). Необхідно наголосити на такій ознаці аудіювання (слухання-розуміння), як одночасність процесів сприймання та усвідомлення певного повідомлення. На жаль, діти молодшого шкільного віку недостатньо підготовлені до паралельної реалізації двох процесів-слухового сприймання й оперативного запам'ятовування інформації та виконання з нею мислительних операцій (встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікація ознак, зіставлення й порівняння, узагальнення уявлень тощо). Тому вчителям початкової школи слід реально оцінювати рівень підготовки вихованців до аудіативної роботи на уроках та в позаурочний час.

Як відомо, проблема аудіювання у процесі спілкування є надзвичайно важливою, оскільки вміння слухати значною мірою забезпечує ефективність комунікативної діяльності людей. За допомогою аудіювання відбувається передача знань, обмін інформацією, ним пронизаний весь процес навчання в школі, адже аудіювання є основою для оволодіння іншими видами мовленнєвої діяльності (читанням, говорінням, письмом).

Необхідність розвитку аудіативних умінь учнів пов'язана з соціальними потребами, адже в україномовних школах навчаються не лише етнічні українці, тому діти мають різні рівні підготовки до сприймання усного мовлення, а відтак потребують навчання і розвитку аудіативних умінь.

Вирішальну роль у мовленнєвому розвитку учнівської молоді відіграє загальноосвітня школа, оскільки саме тут формуються комунікативні вміння і навички, необхідні для виробничої і суспільної діяльності, зокрема для навчання у вищих навчальних закладах і самоосвіті.

Загальновідомо, що рівень мовленнєвої підготовки, а отже, й культури випускників школи є соціальне недостатнім. Адже вміння говорити логічно, доречно і правильно – показник загальної культури людини, одна з передумов її участі в суспільному житті. А вміння сприймати, відтворювати почуте або прочитане, вміння спілкуватися з людьми для багатьох професій просто обов'язкові.

Проблема сприймання і розуміння взагалі та розуміння усних висловлювань зокрема не нова. Це підтверджує З. Кочкіна, яка зазначає що, незважаючи на давність постановки проблеми, вона до цього часу є майже недослідженою.

Як наголошують вітчизняні психологи (Г.Костюк, Д.Ніколенко та інші), "велике значення має сприймання усного мовлення, яке посідає основне місце в мовленнєвому спілкуванні. За останніми науковими даними, воно дорівнює 45% загального спілкування, в учнів досягає навіть 75%".

У школі під час уроку вчитель часто пропонує учням послухати висловлювання, ставить запитання, просить пояснити, проаналізувати почуте (або дати рецензію). Взагалі більша частина інформації на уроці подається вербально і відповідно якість її засвоєння залежить від рівня аудіативних умінь і навичок учнів.

У працях учених-методистів і психологів (В.Артемів, Б.Беляєв, І.Гудзик, І.Зимня, Т.Ладженська, І.Синиця та інші) наголошується, що успішне оволодіння учнями говорінням, читанням і письмом значною мірою залежить від рівня опанування ними вміннями та навичками слухання і розуміння усного мовлення. Зокрема, І.Гудзик зауважує, що говорити, читати і писати можна навчити тільки того, хто вміє слухати.

Яке ж місце відведено аудіюванню в навчально-виховному процесі сучасної загальноосвітньої школи?

Щоб дати відповідь, треба було з'ясувати думку вчителів про доцільність формування розвитку аудіативних умінь учнів, виявити, наскільки ефективна така робота в школі і чи проводять її взагалі, який рівень цих умінь і навичок в учнів. Для цього було проведено анкетування вчителів початкових класів, індивідуальні бесіди з учителями та учнями, спостереження за навчальним процесом, вивчення шкільної документації.

З опитаних 35 вчителів 97,2% відповіли, що невміння учнів вдумливо слухати – проблема актуальна, аргументуючи свої слова такими доказами:

- через невміння сприйняти почуте учні не здатні продуктивно засвоювати навчальний матеріал;

- невміння сприйняти призводить до невміння відтворити почуте;
- наслідком невміння сприйняти почути є нерозуміння матеріалу;
- учні, які не сприймають почуте, не можуть правильно сформулювати основну думку, визначити власне ставлення до почутого;
- брак аудіативних умінь негативно позначається на спілкуванні;
- невміння слухати-розуміти, виділяти головне призводить до того, що вчитель змушений пояснювати матеріал кілька разів.

Проводився також навчальний експеримент з дослідження комплексного підходу до формування аудіативних умінь першокласників. Після проведення низки уроків з навчання грамоти, на яких приділялася велика увага розвитку в учнів слухання і розуміння усної інформації, було проведено опитування дітей в експериментальному та контрольному класах. Кількість школярів однакова. Контрольних питань 15. Кількість загальних відповідей показано нижче у таблиці. Оцінювання відповідей визначалось за такими критеріями:

- повні відповіді (високий рівень);
- допущені незначні неточності (середній рівень);
- значні помилки у відповідях (достатній рівень);
- не було відповідей (низький рівень).

№ п/п	Експериментальний					Контрольний				
	Повні відповіді	Незначні неточності	Значні помилки	Заг. к-сть відповідей	Не було відповідей	Повні відповіді	Незначні неточності	Значні помилки	Заг. к-сть відповідей	Не було відповідей
1	3	13	5	21	4	3	10	7	20	5
2	5	12	4	21	4	2	11	9	22	3
3	5	13	4	22	3	4	9	8	21	4
4	4	14	4	22	3	3	11	6	20	5
5	3	16	3	22	3	2	14	5	21	4
6	4	15	2	21	4	3	14	4	21	4
7	4	16	3	23	2	3	12	4	19	6
8	4	14	3	21	4	4	12	4	20	5
9	3	15	2	20	5	2	13	3	18	7
10	4	14	3	21	4	3	11	6	20	5
11	5	14	2	21	4	4	12	4	20	5
12	5	11	4	20	5	4	9	6	19	6
13	4	13	4	21	4	4	11	6	21	4
14	6	12	6	24	1	5	10	7	22	3
15	6	12	5	23	2	5	9	5	19	6

Отримані дані показали, що учні добре розуміють зміст оповідань, обсягом 3-5 речень, вміють визначати кількість вимовлених одиниць, співвідносять прослухані речення з малюнками. Важче їм даються запитання на класифікацію слів за вказаною ознакою.

На підсумковому етапі дослідження бачимо, що результати опитаних дітей були трохи нижчі в тому класі, де не використовувалось спеціальних вправ для розвитку аудіативних умінь. Отже, на уроках потрібно вводити систему завдань, дидактичних ігор, щоб в учнів розвивалось вміння сприймати і розуміти почуте висловлювання.

Навчання аудіювання повинне проводитись як на уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках. Таке навчання учнів передбачає уточнення обсягу знань і умінь, необхідних для ефективного сприймання усних повідомлень, урахуваючи вікові особливості школярів і їхні можливості.

Література

1. Беляева О.В. Навчання аудіювання на початковому етапі // Початкове навчання та виховання.- Харків, 2004.- №13.- С.1-8.
2. Коломійченко О. Про аудіювання та шляхи вдосконалення навчання рідної мови в початкових класах // Українська мова і література в школі.- К., 2004.- №5.- С.55-57.
3. Цінько С. Аудіювання в навчально-виховному процесі // Педагогіка і психологія.-1999.- №2.- С. 10-16.
4. Цінько С. Навчання слухання (аудіювання) як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної

ОПТИМІЗАЦІЯ КОНТРОЛЬНО-ОЦІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Після отримання державного суверенітету Україна стала на шлях відновлення усіх ланок життя. Демократичні зміни мали значний вплив і на сферу освіти. У зв'язку з децентралізацією навчальної системи виникла необхідність у створенні чіткої державної системи контролю.

Гострою проблемою сьогодні є також визнання національних сертифікатів, які б відповідали світовим стандартам. Однією з причин ускладнень у визначенні аналогів освітніх документів є недосконалість системи контролю та оцінювання в середніх навчальних закладах України. Контроль та оцінювання залишилися суб'єктивними, методи їх реалізації – застарілими.

Отже, виникає необхідність впровадження системи контролю максимальної об'єктивності та можливості вимірювання оцінки за допомогою якісних та кількісних показників. Впровадження сучасних методів контролю та оцінки у практику навчання в українських навчальних закладах забезпечило б дотримання вимог щодо контролю, – об'єктивність, надійність, цілеспрямованість, систематичність тощо, – і дозволило б зробити навчання ефективним та наблизити його до світових стандартів.

Про **актуальність даної теми** говориться також і в документі "Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи (методичні рекомендації)"[3]. Цей документ ще раз дає підтвердження, що проблему оцінювання рівня підготовки учнів варто і потрібно досліджувати та вирішувати не тільки теоретично, а й практично у процесі навчання.

Важливою умовою підвищення ефективності навчального процесу є побудова такої системи контролю, перевірки та оцінювання навчальних досягнень учнів, яка б забезпечувала систематичне отримання об'єктивної інформації про їх навчально-пізнавальну діяльність.

Проведений **аналіз наукової літератури** засвідчив, що проблема оцінювання рівня знань завжди була актуальною, як для педагогіки, так і для методик навчальних предметів. Саме тому вона найбільш досліджувана. Амонашвілі Ш.О., Бабанський Ю.К., Лозова В.І., Савченко О.Я., Сухомлинський В.О. та інші вивчали та вдосконалювали систему оцінювання та контролю в початковій школі.

Підвищення ефективності навчального процесу залежить певною мірою від правильної організації контролю навчальних досягнень учнів, що передбачає перевірку, контроль та оцінювання. Без чітко налагодженої системи контролю, яка забезпечувала б отримання та аналіз необхідної інформації про процес і результат навчання, неможливе керування ним.

Експериментальній перевірці підлягали форми і методи контролю, їх функції та специфіка з урахуванням конкретного навчального предмету, віку, навіть типу навчального закладу (Амонашвілі Ш.О., Сухомлинський В.О.). Прагнення відшукати єдиний і правильний еталон щодо підходу до оцінювання, знайти оптимальну кількість і якість оцінок, яка необхідна для контролю знань, умінь і навичок учнів примусила вчених, зокрема Ш. О. Амонашвілі і В. О. Сухомлинського, розробити свої підходи до вирішення проблеми [1;2;4;5].

У зв'язку із введенням 12-ти бальної системи оцінювання реальних навчальних можливостей учнів, а також через особистісно зорієнтоване спрямування навчального процесу, дану проблему слід віднести до тих, що потребують не простого вдосконалення, а інноваційних підходів, знаходження оптимальних шляхів щодо її вирішення.

Отже, наслідком проблеми якісного контролю є виникнення проблеми одержання об'єктивної оцінки навчальної діяльності молодших школярів.

Експериментальне дослідження шляхів оптимізації контрольно-оцінної діяльності, зокрема, опитування, проведене на базі Голгочанської ЗОШ Тернопільської обл., ЗОШ № 7, 14, 15, м. Тернополя та ТНПУ ім. В. Гнатюка, показало погану обізнаність вчителів у використанні форм контролю. Більшість (87 %) назвали лише такі форми, як диктант, усне опитування та комбінована контрольна робота. І лише 13 % опитаних змогли виділити ще й інші. Звертають на себе увагу і критерії, на основі яких вчителі оцінюють навчальні досягнення учнів. У 74 % вчителів вони мають суб'єктивний характер (старанність, охайність, уважність, чемність, скромність тощо), оскільки не мають чітких вимірів, або безпосередньо обумовлені особистістю школяра (неспокійний, погано вихований, неуважний, балакучий тощо). Отже